

in epistolam ad Hebreos v

Deinde cum dicit. Non enim habemus te. ne forte cre-
datur q̄ non possit aliquid agere preter id qđ exigit ei⁹
iustitia. ostendit in ipso etiam esse misericordiam et pie-
tatem. Et ista respiciunt miseriā et hoc precipue conue-
nit christo. Unde dicit. Qui nō possit compati te. Scis
endum est autē q̄ ly posse aliquādō importat non nudā
potentiā: sed p̄m̄pitudinē et aptitudine christi ad subue-
niendū. et hoc quia seit et experientiā miseriā nostrā: quā
vt deus ab eterno fecit p̄ simplicem noticiā. p̄. 2. Vide
rīcos est deus timentib⁹ se: quoniā ipse cognovit signē
tum nostrum. Unde subdit. Hoc similitudine fes nostri
temptatum. Est autē triplex temptatio. Una q̄ est a car-
ne quando sez caro concupiscit aduersus sp̄m ut dicitur
Gal. 5. Et ista non est sine peccato. q̄ vt dicit augustin⁹.
Non nullum peccatum est cum caro concupiscit aduer-
sus sp̄m. q̄ hoc est carnem concupiscere. Sed hoc non
fuit in christo. et ideo dicit. Abs⁹ peccato id est absq̄ mi-
nimo motu peccati. 1. **De. 2.** Qui peccati non fecit nec
inueniens est dolus in ore eius. Et ideo dicit agnus dei.
Io. 1. Allia est temptatio ab hosti et a mundo. et hoc vu-
pliciter. Vel alliciendo p̄ ipsa p̄. vel terrendo et aduersa.
Et his duob⁹ modis fuit temptatus xp̄s. Fuit enim alle-
etus prosperis. Quicqnid em̄ pertinet ad prosperitatem
huius vite vel pertinet ad concupiscentiā carnis. vel
ad concupiscentiā oculorū. vel ad superbiā vite. De pri-
mo em̄ temptauit eum diabolus quando temptauit eum
de gula que est mater luxurie. **Matt. 4.** Si filius dei
es dic ut lapides isti panes fiat. Item de inani gloria cū
dixit. Mrite te deorum. Item de cōcupiscentiā oculorū
dicens. Hec omnia tibi dabo te. **Luc. 4.** Cōlumata omnis
temptatione diabolus recessit ab illo vñq̄ ad temp⁹. Itē
fuit temptatus p̄ aduersa et insidias a phariseis: quia vo-
lebant eum capere in sermone. **Matt. 22.** Item p̄ cons-
tumelias. **Matt. 27.** Ab qui destruis templū dei te. Item p̄ flagella et tormenta. Excepta ergo temptatione
que est cum peccato p̄ omnia similis nobis temptatus est.
Hic autē fuit similitudinē quod potest dupliciter expo-
ni. Uno modo q̄ ly fin̄ denotare causam finalē. Quasi
dicat. Ideo temptatus est ut daret nobis exemplū ut fuit
similitudinem eius temptationē sustineremus et omnia co-
naremus vincere. 1. **De. 2.** Christus passus est p̄ nobis
vobis relinquens exemplū te. Vel potest denotare p̄ ex-
ponentiā. Quasi dicat. Ideo temptatus est ut p̄ omnia tā
in temporalibus q̄ in omnib⁹ aliis nisi in solo peccato
simili esset nobis. Si em̄ fuisset sine temptationib⁹ nō
fuisset eas expertus: et sic non compateret. Si vero has
buisset peccatus non potuisset nos iuuarescere magis in-
digeret adiutorio. Deinde cum dicit. Adeamus cū fi-
ducia te. inducit ad habendā fiduciā de ipso. q̄st dicit
Ex quo sic potest cōpāti adeamus cū fiducia. **Ela. 12.** Ec-
ce deus salvator meus fiducialiter agam te. Adeamus
vico ad thronum. Chronus dicit sedes regis. xp̄s autē
rex ē. **Jere. 23.** Regnabit rex et sapiens erit te. Hic autē
thronus duplice habet statum. Unū iusticie in futuro
p̄. Sedisti sup̄ thronū qui iudicas iusticias. Hoc erit in
futuro. p̄. Cum accepero tempus ego iusticias iudicas
bo. Et aliis thronus gratie sez in presenti quādo est te-
pus miserendi. **Zach. 4.** Exequabit gratiā gratie. Per
gratiā autē christi liberarim ab omni miseria: quia libe-
ramur a peccato quod facit miseros populos puer. 14.
Et ideo dicit. Ut misericordiaz̄ consequamur. Item per
gratiā christi iuuamur ad bona operanda. Et ideo dicit.
Et gratiam inueniamus. **Luc. 1.** Inuenisti gratiam
apud dominū. Et hoc in auxilio oportuno quo adiuve-
mur ad bene operandū. p̄. Auxilium meum a dño te.
Itud autē auxiliū ē p̄ grāz. 1. **Corin. 15.** Abūdant⁹ illis

laborauit. non autē ego: sed gratia dei mecum. Hoc autē
oporet esse cōgruo tempore. Ideo dicit. Auxilio oportu-
no. Omni em̄ negotio tempus et oportunitas. **Ecc. 8.**
Hoc est tempus presens qđ est tempus miserēdi.

Lapitulum quintū

Omnis nāq̄ pontifex ex homini-
bus assumptus p̄ hominibus cō-
stituit in his que sunt ad deum:
vt offerat dona et sacrificia p̄ pec-
catis. Qui cōdolere possit his qui ignorat
et errant: quoniāz et ipse circumdatuſ est in-
firmitate: et ppter ea debet quemadmoduſ
pro populo: ita etiam pro semetipso offer-
re pro peccatis. Nec quisq̄ sumit sibi hono-
rem: sed qui vocatur a deo tanq̄ aaron. Sic
et christ⁹ nō semetipsum clarificauit ut pon-
tifex fieret. sed qui locut⁹ est ad eū. Filius
me⁹ est tu: ego hodie genui te. Quē admo-
dum et in alio loco dicit. Tu es sacerdos in/
eternū scđm ordinem **Abelchisdedch.** Qui
in diebus carnis sue preces supplicationesq̄
ad eum qui possit illum saluū facere a mor-
te: cum clamore valido et lachrymis offerēs
exauditus est p̄ sua reuerentia.

Sicut a principio huius epl̄ dictum fuit intentio apl̄ ē
ostendere xp̄m ex excellentiōem esse omnibus his ex qui-
bus lex haber auctoritatē sez angelis quoq̄ ministerio
data fuit. **Gal. 3.** Ordinata p̄ angelos te. Ex moysi qui
fuit legislator. **Io. 1.** Ver p̄ moysen data est. Et sacerdo-
tio et pontificatus aaron p̄ quē lex administrat. Expedit⁹
ergo de duob⁹ p̄mis: hic p̄sequit⁹ de tertio sez de eminē-
tia sacerdotiū xp̄i ad sacerdotiū aaron. Et circa hoc duo
facit. Primo em̄ ostendit christū esse pontificē. Secun-
do ostendit ipsum esse excellētiorē pontifice veteris le-
gis i seprimo capitolo ibi. Hic em̄ melchisdedch te. Itē
in p̄ma gre duo facit. Primo ostendit christum esse pon-
tificem. Scđo preparat aures auditōrum ad seq̄ntia ibi.
De quo nobis grandis est sermo te. Adhuc circa p̄mis
duo facit. Primo ostendit que requirant ad pontificem.
Secundo ostendit illa conuenire xp̄o. et sic concludit ipm
ibi esse pontificem. Sic et xp̄s nō semetipsum te. Itē in p̄
ma gre tria facit. Primo describit pontificale officium.
Secundo ostendit pietatē que pontifici necessaria est ibi.
Qui condolere possit te. Tertio ostendit modum p̄ues-
niendi ad pontificis ibi. Nec quisq̄ sumit te. Circa
officium quartuſ ponit. Primo cui conuenit. Secundo
virilitatē ibi. Pro hominib⁹ te. Tertio materiā ibi. In
bis que ad deum te. Quartuſ actum ibi. Ut offerat do-
na te. Itud autē officium conuenit homini non angelo.
Et ideo dicit q̄ ita dictuſ ē q̄ habem⁹ pontificē magnū
et talis est christus. Nāq̄ p̄ quia omnis pontifex ex homi-
bus assumptus debet etiā esse de numero hominū. To-
luit autē deus ut homo habeat similiē sui ad quez currat.
Ande et ecclesia ordinavit q̄ quando utilis inueniēt aliis
quis de collegio non eligatur extraneus. **See. 2.** Daz
bo eis vinitores ex eodem loco. **Deut. 17.** Cum cōstitu-
es quē dñs deus tuus elegit de numero fratru tuoꝝ.
Non poteris alterius gentis hoīem regem facere qui nō
sit frater tuus. Dicit autē assumptus. quia debet alios ex-
cellere sicut pater de saule. 1. **Reg. 10.** Et ideo xp̄s. **Io.**

Explanatio sancti Thome

ultimo. Interrogat petrum quem volebat preficere si diligenter ipsum plus alij. **T**unc et utilitas est: qd p hominibus constituit id est p ipsis utilitate. Non enim eos sicut ppter gloriaz non ppter cumulandas diuitias. nec ppter consanguineos ditandos. **2. Corin. 4.** Nos autem seruos vestros p telum. et ultimo. Sed potestate quam deus dedit mihi in edificatione et non in destructionem. Si vero aliquis querit quod suu est nō est pastor sed mercenarius. **M**ateria dignitatis est quia p pontifex pncipat. Nam scilicet vel rector in ciuitate: ut iste in his que ad deum supple ordinat. **Ecc. 4.** Tu eris ei in his que ad deum pertinent **2. Corin. 10.** Arma militie nostre non sunt carnalia tc. Sicut ergo illa que pertinet ad dei cultum excedunt temporalia: ita dignitas pontificalis excedit omnes alias dignitates. Non ergo pontifices debent se implicare negotiis secularibus praetermissis his que sunt ad deum. **2. Corin. 2.** Nemo militaris deo tc. **A**uctus pontificalis est offere dona id est voluntarie oblatia non extorta. **Ecc. 25.** Ab omni homine qui offers ultraeum accipietis et sacrificari que sub offerant pro satisfactione peccatorum tc. **Levit. 4.** Pro eis rogabat sacerdos et p peccatis eius et dimittens ei. In quo designat qd omne quod offers sui voluntarium et voruum sue pro satisfactione debet offerre fin dispositionem prelani. **T**unc sequenter cum dicit. Qui condolere possit tc. ostendit quid requirat ad vsum sciz pietas. Et circa hoc tria facit. Primo enim ostendit qd ad vsum pontificis requirit misericordia et pietas. Secundo ostendit qd requirit misericordia et pietas. Secundum ostendit qd vsum pontificis requirit misericordiam et compassionem. **S**ecundo ostendit qd requirit misericordiam et compassionem debet tangere alterum extremum. sic p misericordiam et compassionem debet tangere alterum extremum sciz hominem. Et ideo dicit. Qui condolere possit. **2. Corin. 11.** Quis infirmatur et ego non infirmor. Contrario **Amos. 6.** Multib[us] patiebant super contritione iosephus duplex est ante defectus. Quisdam enim deficit ex ignorantia. Et ideo dicit. **Cori. 14.** qui ignorant. Est autem ppter ignorare carere scia eoz que qd debet scire. Quisdam vero ex certa scia. Et qd ad hoc dicit. Et errat. **D**icitur pietatis ponit cum dicit. Quoniam et ipse tc. Itud motiuu et infirmatus. Et illi qui preuent aliquando infirmatae **2. Corin. 4.** Dabimus thesaurum istum in vasis fictiliis bus tc. Et ratio huius est ut ex se aliorum infirmitatibus copiantur. et ideo dominus permisit cadere Petru. **Ecc. 31.** Intellige que sunt proximi tui ex teipso. Et ideo dicit. Quoniam et ipse circumdat et infirmatae sciz qd ad penalitates et culpam ps. Misericordia dei mea quoniam infirmus sum. **Saep. 9.** Homo infirmus et exigui temporis tc. Et nota qd dicit. Circumdat. Carnales enim habent infirmitatem peccati in interioribus. Ratio enim et voluntas in ipsis subdit sunt peccato. Sancti vero habent in exterioribus. quia non sunt subiecti peccato. tamen sunt circumdati fragilitate carnis Bo. 7. Vente seruio legi dei. carne autem legi peccati. Signum autem huius est qd et in veteri lege sicut patet **Levit. 9. et 16.** et etiam modo sicut patet in canone misse cum dicit. Nobis quoque peccatoribus statutum est qd sacerdos offerat etiam p se: quod non fieret nisi esset infirmitas peccatorum quibus est circumdatus non oppressus. Si enim sit in morali peccato non debet celebrare. Et ideo dicit qd ppter ea debet quoadmodum p populo etiam p se offerre p peccatis. Consequenter ponit modum pauciendi ad pontificatum cum dicit. Nec quis p tc. Vocet enim contra naturam qd ali-

quid producat se ad statum altiorum sua natura sicut set non facit se ipsum lignem: sed fit a superiori. Unde disciplina dei non habet qd quisq; sibi sumat honor et fauorem specie: potentia: **Amos. 6.** In fortitudine enim nostra assumptum nobile cornua. **Ecc. 8.** Ipsi regnauerunt et non exi. Sed debet vocari a deo sicut aaron. **Ecc. 28.** Applicata ad te aaron. Et ideo dominus confirmauit sacerdotium eius. sicut pater Numerti. **17.** per virgam que floruit. Tales ergo debent assumi qd non seingerunt. **Quod** antiquitus signo visibili ostendebant sicut patet de beato nicolao et multis alijs. **D**einde cu dicit. Sic et xps tc. ostendit quomodo christus sit pontifer. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quod dicta conuenient xpo Secundo ex hoc concludit intentum ibi. Appellatus est a deo. tc. Circa primuz tria facit. Primo enim ostendit qd xps factus est pontifex non a se sed a deo. Secundo agit de ipsi officio ibi. Qui in diebus carnis sue tc. Tertio de ipsius misericordia ibi. Et quidem cum eliet tc. Circa secundum duo facta. qd primo ostendit qd xps non promovit se ipsum. Secundo ostendit a quo sit pmonus. ibi. Sed qui locutus est tc. Dicit ergo. xps non semetipsum clarificauit. tc. Circa quod sciendu est qd non dicit non fecit se ipsum pontificem: sed dicit non clarificauit tc. Sunt enim quidam qd se clarificauit ut fiant sicut hypocrite: qui demostrant in se aliqua ut eligant vel prebendas consequant nullus tamen facit se pontificem. christus vero non solus non fecit se pontificem: sed nec se clarificauit ut fieret Jo. 8. Ego gloriam meam non quero. Et paulopost sequitur. Est pater meus qui glorificat me. Et hoc est verum in quantum homo. quia in quantum deus habet eandem gloriam cum patre. **D**einde cum dicit. Sed qui locutus est tc. ostendit a quo est pmonus. Et primo ostendit a quo est clarificatus. Secundum quoniam est pontifex designatus ibi. Et in alio loco tc. Clarificatus autem est divino iudicio. qd sciz dominus locutus est ad ipfuz in ps. **F**ilius meus es tu tc. Et hoc est expositor supra. Item **Matth. 3.** Hic est filius mens dilectus tc. Cum ergo ostendit eum ab eterno genitum ostendit gloriam eius. supra. 1. Qui cum sit splendor glorie tc. Pontificatus etiam accipit a deo in xpi homo quemadmodum in alio loco dicit. sciz in ps. Tu es sacerdos in eternum. Atque autem aplust autoritatem ps. tantum magis famosa et maioriis auctoritatibus rapti frequentata. Dicit autem sacerdos quia se obtulit deo patri. **Eph. 5.** Dillexit nos et tradidit semetipsum p nobis oblationem et hostias deo tc. Et ne credat tale esse sacerdotii xpi sicut fuit in veteri lege. distinguunt ipsum qd ad duo. Primo quantum ad dignitatem: qd in eternum. Illud enim fuit temporale. erat enim figurale: et ideo non est perpetuum: sed transit ventiente figurato. Sed sacerdotius xpi est eternum. qd est de veritate que est eterna. **E**t hostia eius habet virtutem introducendi in vitam eternam. Item durat in eternum. Secundo quantum ad ritum: quia offerebant animalia. hic autem panis et vinum. Et ideo dicit. Secundum ordinem melchisedech. **I**stud autem infra exponetur. **D**einde cum dicit. Qui in diebus tc. ostendit illud quod pertinet ad officium pontificale conuenient xpo. Et primo ostendit eius conditionem. Secundo actum eius ibi. **P**reces supplicationesque tc. Tertio efficaciam ibi. Cum clamore valido tc. Conditio eius est qd fuit vnus ex omnibus. quia ut dictum est pontifex ex omnibus assumit. Et ideo dicit. Qui in diebus carnis sue tc. Posnitur autem hic caro p tota natura humana. sicut illud Jo. 1. Verbum caro factum est. Sed nunquid modo non sunt dies carnis eius? Et videlicet qd sic illud **Luc. vi.** Spiritus carnem et ossa non habet sicut me videtis habere. Quare ergo magis dicit tempus ante passionem et resurre

in epistolam ad Hebreos v

rectionem suam tempus vel dies carnis q̄ nunc. Dicendum est q̄ caro q̄nq̄ sumit p̄ fragilitate carnis. sicut 1. Corin. 15. Caro & sanguis regnum dei possidere nō posunt. Christus autē tunc habuit carnem fragilem & corrupibilem. Et ideo dicit. In diebus carnis sc̄z in quib⁹ gerebat carnem similiē peccatricē. Quia autē eius fuit. q̄ obtulit preces & supplicationes. hoc est spirituale sacrificium q̄d xp̄s obtulit. Ncunq̄ autē preces id est peritiosas Iac. v. lxx. Multū em̄ valet depeccatio iusti assidua. Supplicationes vero dicunt quantū ad humilitatē orantis sicut genuflexiones. Matth. 26. Procedit in faciem suam orans. Ad quē. Ad deum patrem qui salū illum facere posset a morte. Hoc autē poterat facere duplicitē. Uno modo ne moreret. Unde dicitur Matth. 26. Pater si fieri potest ic. Item ut mortuum resuscitaret. p̄s. Non derelinques in inferno aliam meā. Itē Tu autē domine miserere mei & ressuscita me. Ad istud sacrificium sp̄nale ordinat sacerdotū xp̄i. Un̄ responderet ei quod dictu⁹ est supra. Ut offerat dona ic. p̄s. Sacrificiū laudis honorificabit me. Osee. i. 4. Redemus vitulos labiorū nostrorum. Efficacia ostendit ex mō orandi. Duo autē sunt necessaria oranti. sc̄z feruēs affectio. Item dolor & gemit⁹. De his duobus. p̄s. Domine ante te omne desiderium meū. Q̄rum ad primum. Et gemitus meus a te non est absconditus. Q̄rum ad secundum. Christus autē ista duo habuit. ideo ppter primū dicit. Cum clamore valido id est cum intentione efficacissima Lue. 22. Factus in agonia ic. Et. 23. clamans ait Pater ic. Secundū cum dicit. Et lachrymis. Hoc autē nō legit̄ de euangelio. sed pbabile est q̄ sicut ipse lachrymatus est in resurrectione lazari: ita & in passione sua. Nam ipse multa fecit que non sunt scripta. Non tamen fecit p̄ se; sed p̄ nobis quibus passio sua profuit. Sibi autē profuit inquit q̄ ipsam meruit exaltari. Phil. 2. Propter quod et deus exaltauit illum ic. Et ideo exauditus est p̄ sua reverentia quam sc̄z sup̄ omnes habebat ad deum. Isa. 11. Et replebit eum sp̄s timoris domini. Sed contra videt & non fuit exauditus: quia non p̄ se quia non transiit calix ab ipso q̄d tñ petebat. Item nec p̄ aliis: quia non fuit indultum iudeis quibus petebat indulgeri. Lue. 23. Pater dimittit illis ic. Dicendum est q̄ xp̄s in omnibus q̄ voluit fieri fuit exauditus. Ipse autē sibi appetitus sensualitatis & sibi voluntate inquit est quidam appetitus naturalis refugiebat mortem. Et q̄rum ad hoc orabat ut ostenderet se verū hominem. S̄i voluntate consequente rationē deliberatam volebat mori. Unde dicit. Verumtāmē non sicut ego volo: sed sicut tu. Itē nolebat q̄ ignoscere omnib⁹: s̄i illis tñ q̄ crediderunt. Et multi postea conuersi sunt.

Lectio secunda

Et quidem cum esset filius dei. dicit ex his que passus est obediētiā & consumatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis eterne: appellatus a deo pontifex: iuxta ordinem Melchisedech. De quo nobis grandis sermo & interpretabilis ad dicēdū quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Etenim cum deberetis magistri esse prop̄ tempus: rursum indigeris: ut vos doceamini que sint elementa exordij sermonū dei;

T facti estis quibus lacte opus sit: non solidō cibo. Omnis em̄ qui lactis est particeps expers est sermonis iusticie. Parvulus em̄ est. Perfectorum autem est solidus cibus: eorum qui p̄ ipsa consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionē boni ac mali. Supra posuit tria que pertinent ad pontificem. & ostendit duo illorum conuenire christo. sc̄z officium et modū que niendi ad ipsum: hic p̄sequitur tertium sc̄z pietatem & misericordiam quā pontifex debet habere. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit illud q̄d passus est. Secundo que virtus consecuta est etiam alia ibi. Et consumatus factus est tc. Dicit ergo. Ita dixi q̄ pontifex debet esse talis q̄ possit compati. Talis autē est xp̄s. Cū enim sit filius ab eterno & sed in hoc nec pati posset nec operari: assumptus naturā in qua posset pati. & sic etiā posset compati. Et hoc est quod dicit. Quia cū esset filius dei sc̄z ab eternō non dicit obediētiā ex tēpore. Cōtra addiscere est ignorantis. xp̄s autē ab eterno ut deus: ab instanti concepcionis sue habuit plenitudinem scientie inquantū homo. ergo nihil ignoravit nec p̄ collēquens dicit. Responde dicendū est q̄ duplex est scientia. s. simplicis noticie. Et q̄rum ad istam p̄cedit argumentū: q̄ sc̄z nihil ignoravit. Est etiam scientia experientie. & sibi istam didicit obedientiam. Unde dicit didicit. id est expertus est. Et loquit̄ aplū sic. quia qui didicit aliquid voluntarie accedit ad istud sciendum. christus autē voluntarie accessit infirmitatem nostram. Et ideo dicit q̄ didicit obediētiā id est q̄ graue sit obediēre. quia ipse obediuit in gloriis & difficultimis. q̄r vsc̄q̄ ad mortē crucis. Phil. 2. Et Ro. 5. Per obedientiam vnius iusti constituti sunt multi. Deinde cum dicit. Et consumatus ic. ostendit fructum passionis qui fuit duplex. unus in christo. ali⁹ in membris eius. In christo fructus fuit glorificatio. Et ideo dicit. Et consumatum ic. Nam ab instanti conceptionis sue fuit consumatus perfectus quantum ad beatitudinem ale inquantū ferebat in deū. sed tamē habuit passibilitatem nature. Sed post passionem habuit immobilitatem. Et ideo quia sibi hoc ex toto perfectus ē conuenit sibi alios perficere. Hec est enim natura pfecti & possit sibi simile generare. & ideo dicit q̄ perfectus est. Quia enim p̄ meritū obedientie puenit ad istam consumationē. puer. 2. Ut obediens loquet̄ victorias. Factus est causa salutis nō tēporalis s̄i eternae Isa. 45. Salutatus est isti in diō salutē eterna. Et iō dicit q̄ appellatur est ic. & hoc est supra expositū. Deinde cum dicit. De quo nobis grandis est sermo ic. preparat animos auditorum ad sequentia que dicenda sunt de pontificatu xp̄i. Et circa hoc duo facit. Primo em̄ ostendit eorū tarditatem. Secundo suam intentionem cum dicit. 6. ca. Quia ppter intermitentes ic. Iterum p̄ma in duas. q̄r p̄mo ostendit tarditatem. Secundo ip̄ozum tarditatem ad ea capienda ibi. Quoniam imbecilles ic. Dicit ergo. Ita dixi q̄ appellatus est pontifex de quo sc̄z pontificatu grandis nobis fimo ē q̄ de magnis. puer. 8. De reb⁹ magnis locutura sum. Item grandis q̄ de utili. sc̄z de salute animar̄. 1. C. 1. Fidelis sermo & omni acceptione dignus. q̄r xp̄s Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. ic. Itē sermo est interpretabilis. quod potest dupliciter exponi. Uel q̄ fiat ibi vis negationis interpretabilis id est non exponibilis. q̄ non potest ad perfectum exprimi.

Explanatio sancti Thome

Quae est ad xp̄m pertinent nullus sermo exprimere potest Ecc. 43. Gloriae dñm q̄rum cōq̄z potueris super ualebit adhuc et admirabilis magnificencia eius benedictentes dominū. exaltate illum q̄rum potestis maior est omni lande. Alio modo affirmative interpretatio id ē indigens interpretatione ppter altitudinem et magnitudinem et profunditatem eius. puer. 1. Animaduertit parabolam et interpretationē rc. Interpretatio eius scripturam numeratur inter dona sp̄issanci. 1. Corin. 12. Indiget enim ut dicat interpretatio eius ppter tarditatem nostram. Et ideo subdit ipsoz tarditatem cum dicit. Quoniam imbecilles rc. Illi qui sunt debilis intellectus non possunt alta intelligere nisi eis exponant singula. Jo. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. 1. Corin. 3. Non potui vobis loqui quasi sp̄as libus rc. Deinde cum dicit. Et enim cum deberetis rc. ostendit istam tarditatem esse culpabilem. Et circa hoc tria facit. Primo enim ostendit culpam tarditatis. Secundo adhibet similitudinem ibi. Et facti estis rc. Tertio exponit ibi. Omnis enim qui laetis est particeps rc. culpa enim aliquis est q̄n diu audiuit si adhuc sit tardus. secundum autem est si sicut. Negligentia enim non ē sine culpa. Jo. dicit. Cum deberetis esse magistri sc̄i alioz ppter temporis quo se sc̄i audierant et pphetas Jo. 5. Scrutamus scripturas rc. Item ipsum christum. Ipse ap̄los et multos ab ipsis conuersos. Jo. 14. Tanto tempore vobis sum et non cognovisti me. ¶ Vobis sum indigetis quasi dicat. Magis deberetis docere q̄ doceri tamē indigetis doceri que sunt elementa. Elementa enim oleuntur illa qui p̄mo tradunt in grammatica q̄n ponunt ad litteras. Ita vero sunt ipse līe. Expedita ergo sermonū dei et p̄ma p̄ncipia et elementa sunt articuli fidei et precepta decalogi. Qui ergo diu studiasset i theologia et illa ne sciret tempus curreret contra ipsum. Ideo dicit. Indigeret ut doceamini que sunt elementa exordii sermonū dei id est p̄ma p̄ncipia. 2. Tl. 5. Semper discentes et nūc ad scientiam veritatis pruententes. Isa. 65. Puer centum annos morietur peccator; centum annos maledicetur erit. ¶ Deinde cuius dicit. Et facti estis rc. ponit ad hoc similitudinem. Scindendum est ergo et doctrina sacra est sicut cibus anime Eccl. 15. Cibauit illū pane vite et intellectus. Et. 2. 4. Qui edunt me adhuc esurient, et qui bibunt me adhuc sient. Sacra ergo doctrina est cibus et potus quia animā potat et satiat. Alii enim scientie tantum illuminat intellectus: hec autem illuminat. p̄. Precepit domini lucidum illuminā oculos. Et etiā nutrit et roborat animā. In cibo autem copozali est differentia. Alio enim cibo vident pueri, et alio perfecti. Pueri enim vident lacte quasi magis tequā et conaturali et desfacili convertibili. sed adultri vident cibo solidiori. Sic in sacra scriptura illi qui de nouo incipiunt debent audire lectione que sunt illā latē: sed eruditī debent audire fortiora. Et ideo dicit. Saetis estis quibus lacte rc. sc̄i sicut pueris. 1. Tl. 2. Sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscunt rc. 1. Corin. 3. Tānq̄ parvulus in xp̄o lac vobis potum dedi non escas. ¶ Deinde cum dicit. Omnis enim qui lactis rc. exponit similitudinem. Et p̄mo exponit illā quod dixit de lacte. Secundo illud quod dixit de solidō cibo. ibi. Perfectorum autem rc. Carea primū duo facit. Primo enim ponit expositionem. Secundo expostionem rationem ibi. Parvulus enim est rc. Dicit ergo. Ita dico q̄ indigetis lacte sicut pueri. Omnis enim qui lactis est particeps expers est sermonis iusticie: id est omnis qui indiget nutriti lacte expers est id ē nō potest habere par tem in sermonib⁹ iusticie pfecte intelligendis. Matth. 5. Misericordia vestra pluit q̄ scribat. puer.

15. In abundanti iusticia virtus maxima est. Dulcissima di autem non sunt p̄fici pueri. Isa. 2. 8. Quae docebunt scientiam: aut quē intelligere facit auditus? ablatatos a lacte auillos ab ubertibus. Sed contra q̄ aplū supērius multa valde difficulta tradidit eis sc̄i de mysterio trinitatis et de sacramentis incarnationis et multa alia ardua. Ergo vel nō erāt pueri: vel talia tradēda sunt pulchra. Hēc dicendū est fm. aug. q̄ nō ē intelligēdū q̄ in doctrina fidelia alia sūt tradēda maiori⁹ et pfectis. et alia imperfctis. Non enim est inter eos sūta differentia. Eadem enim virtus sunt tradenda. sed parvulus pponenda sunt sed non exponenda nec ptractanda. q̄ intellectus eorum magis deniceret q̄ elevaret. Lac fm. glo. est sicut verbi caro factum est. Contra nō minoris difficultatis est hoc intelligere q̄ quō verbū erat ap̄s dei. Unde augustin⁹ dicit q̄ istud inuenit in libris platonis. non tamen illud. Ipse autem augustinus non poterat suspicari quid sacramenti haberet verbum caro factum est. Respondeo dicendū est q̄ cognoscere verbum caro factum est: q̄ supēcī fidei est fatus facile. q̄ potest cadere in imaginatione et aliquatenus in sensu. sed verbum apud deum oīno excedit omnem sensum. et non nisi rationē potest et cum multa et maxima difficultate comprehendendi. Consequenter assignat rationem cum dicit. Parvulus em est: non quidez erate sed fensi. Tripliciter autem alijs dicit parvulus. Est enim aliquis parvulus p̄ humilitatem. Matth. 11. Beuelastī ea parvulus. Etate. Gal. 4. Quāto tempore heres parvulus est rc. Hēs. 1. Corin. 14. Nolite pueri effici sensibus. sed malitia parvuli estote: sensibus autem pfectu spiritus. Et isto modo accipit hic parvulus. Deinde cum dicit. Perfectorum autem rc. exponit illud q̄ dixerat de cibo solo. Hoc enim patet in corporalib⁹ et q̄n hō puenit ad etatem pfectam: virtutis fortiori et nobilitati et solidiori cibo. Sic ipsialis q̄n puenit ad pfectiōnē sp̄ialem debet ei proponi doctrina solidior. Ita autem perfectio duplex est. Una est perfectio fm intellectum q̄n alijs habet iudicium intellectus ad recte discernendum et iudicandum de his que sibi pponunt. Alla est perfectio fm affectu etiā q̄n facit charitas que est cum aliquis totaliter deo inheret. Unde Matth. 5. post precepta charitatis dicitur. Etote ergo perfecti rc. Est autem perfectio charitatis ut dicit augustinus vbi nulla est cupiditas. Quanto enim quis magis ascendit in beatitudine plus contemnit et sp̄oralia. p̄. Quid enim mihi est in celo rc. Hoc enim habet sacre scripture doctrina et in ipsa non nisi tradunt specus landa sicut in geometria: sed etiā approbadā p affectū. Unde Matth. 5. Qui autem fecerit et docuerit rc. In alio ergo scientiis sufficit q̄ homo sit pfectus fm intellectus. In istis vero requiri q̄ sit pfectus fm intellectus et affectū. Loquendū est igit̄ alta mysteria pfectis. 1. Corin. 2. Sapientia loquitur inter pfectos. An quis enim fm q̄ est dispositus sic indicat: sicut iratus aliter iudicat durante passione. et aliter ipsa cessante. Et similiter incontenus aliter iudicat aliquid esse bonum tempore passionis. aliter post. Et p̄o dicit p̄bus et vniuersitatis q̄a lis est talis sibi finis videt. q̄ ea q̄i sacra scripture tradidit puenit ad affectū non nisi ad intellectū. ideo opotet est pfectus in vitroz. Et ideo aplū volēs offendere q̄ si sit pfecti quib⁹ sit tradēda iste solidus cibus. dicit q̄ sunt isti q̄ sua coextitudine h̄nt sensus exercitatos. Enī in ista pfectiōne quattuor sunt attendenda: sc̄i ipsa pfectio in se in quo consistat. et q̄um ad hoc dicit. Qui habent sensus exercitatos. Et cōuenienter loquit. In hoc enim exprimit virācō perfectionē. q̄ ut dicit p̄bus intellectus p̄t iudicat de appetendis et agendis dicit sensus q̄ est relatus ad aliquid pertinere. Unū non accipit die

in epistolam ad Hebreos vi

sensus p sensu exteriori. Qui ergo sentit que dei sunt perfectus est. *Phil.* 3. Quicquid perfecti sumus hoc sentias mus. *i. Corin.* 2. Nos autem sentimus Christi habemus. Qui vero non sentiunt nisi carnalia deo placere non possunt ut parat *Ro.* 8. Secundum attendenda est dispositio eius in quo est quia debet esse exercitatus. *i. Ti.* 4. Exerce te ipsum ad pietatem. Qui enim non est exercitatus non poterit recte iudicium quod ad hoc requirit. *Ecc.* 3. 4. Vir si multis expertus cogitat multa. Nec quod non est expertus pauca recognoscit. Tertium causa huius exercitationis: et hec est consuetudo non sez oculum sed frequenter actus. Et ideo dicit. Pro confuetudine sez recte agendi. puer. 22 Adolescens luxuriam suam etiam cum seniuntur non recedunt ab ea. Si ergo vis esse perfectus non des te ocio: sed assuece te bonis a iuuentute. Quarto finis huius exercitii: quia sez ad discretionem boni et mali. Tunc enim perfectus est quando discernit inter bonum et malum. *Isa.* 7. Sciat eligere bonum et reprobare malum. Hoc autem sunt tria sez discretio inter bonum et malum. inter bonum et melius. inter malum et peius. In his enim requiritur recteudo iudicij.

Capitulum sextum.

Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur: non rursus iacentes fundamentum penitentie ab operibus mortuis et fidei ad deum. baptismatis doctrine: impositionis quoque manuum: ac resurrectionis mortuorum et iudicij eterni. Et hoc faciemus: siquidem per misericordiam deus. Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati: gustauerunt etiam donum celeste: et participes facti sunt spiritus sancti. Gustauerunt nihilominus bonum dei verbum virtutis seculi venturi et plapsi sunt rursus renouari ad penitentiā: rursus crucifigentes subimperitis filium dei: et ostentui habentes.

Supradictus fecit mentionem de pontificatu Christi secundum orationem melchisedech: et ostendit tarditatem eorum quibus scriberat: hic redit ad suum propositum. Et circa hoc tria facit. quod primo appetit intentionem suam. Secundum ostendit eius difficultatem ibi. Et hoc quidem faciemus te. Tertio declarat suam intentionem ibi. Confidimus autem tecum. Circa primum duo facit. quod primo manifestat suum propositum. Secundum exponit quod dicit ibi. Non rursus iacentes tecum. Propositum suum est quod pretermis sit his qui pertinent ad inchoationis doctrine christiane vult. pseque quia alia aliora. Unde dicit. Jam dicitur est quod perfectus opus est solidus ciborum. quia propter intermittentes inchoationis doctrine Christi quod quam Christus inchoat esse in nobis quod est per doctrinam fideli. *Epiph.* 3. Habitare Christum per fidem in cordibus nostris. Feramur ad perfectionem id est ad ea que spectant ad perfectionem doctrine Christi. *i. Corin.* 13. Quando factus sum vir euacuauit que erant paupers. Hoc autem secundum gloriam ad duo referri potest: sez vel ad intellectum vir sez ex quo homo puer est debet intermittere puerilla et vacare perfectus. *i. Cor.* 2. Sapientiam loquuntur inter perfectos. Et ad affectum. At est sensus quod non semper est standum in sensu incipientium. sed oportet tendere ad statum perfectorum. *Heb.* 17. Unus

bula coram me et esto perfectus. Dic est duplex obiectio: et primo de hoc et dicit intermittentes inchoationem. quia nunquam debet intermittere inchoatio. *psalm.* Et dicit: nunc ceperit *Job.* 2. 7. Justificationem quam ceperit tenere non deseram. Respondeo dicendum est quod contingit duplice intermissione inchoationem. Ut primum ad estimationem et sic semper debet homo esse sicut incipiens et tendens ad maiorem *Phil.* 3. Non et iam ceperimus autem quod iam perfecti sumus. Ut secundum ap perfectionem. et sic semper debet natus homo transire ad statum perfectum *Phil.* 3. Que retro sunt oblinisciens ad ea que prout sunt me extensis. In via enim dei non progredi est regredi. *Alia obiectio est de hoc et dicit.* Feramur ad perfectionem. Perfectio enim consistit in coelestibus. *Matth.* 19. Si vis perfectus esse vade et vende omnia tibi. Non oes aut tenent ad consilia. Respondeo dicendum est quod duplex est perfectio. Una sez exterior que consistit in actibus exterioribus qui sunt signa interiorum: sicut virginitas. voluntaria paupertas. Et ad hanc non omnes tenent. Alia est interior que consistit in dilectione dei et proximi. *Col.* 3. Charitatem habentes quod est vinculum per sectionis. Et ad perfectio huiusmodi non oes tenet. Igitur oes tenent ad eam tendere. quod si quis nollet plus diligere deum non faceret quod exigit charitas. Dicit autem feramur. et hoc secundum impulsione a spiritu sancto. *Ro.* 8. Qui spiritu dei agitur in filiis dei sunt. Ut sicut qui portati a deo qui portat inspiravit mentem suam *Isa.* 46. Audite me domus Iacob et omnes residuum domus Israel qui portamini a me eterno. Ut scilicet portati ad iniucem. *Gal.* 6. Alter alterius onera portate. Deinde cum dicit. Non rursus iacentes tecum. exponebit quod dicit et intendit ostendere que sunt illa que faciunt ad inchoationem doctrine Christi. Et virtus similitudine. Per fidem enim aia edificatur in spiritu edificio. Sicut ergo in corporali edificio primo ponitur fundamentum: ita hic prima rudimenta doctrine Christi sunt quasi fundamentum. Sed contra quod infra. 11. ponit fides esse fundamentum. fides autem vera est. *Epiph.* 4. Unus dominus una fides: unum baptismum. hic autem ponit sex fundamenta: quod videlicet quod male. Respondeo dicendum est quod fides fundamentum est virtus. Haec autem que ponit hic sunt fundamentum doctrine Christi. Dicit non rursus quasi ita firmiter ponamus quod non oportet iterare ponere. Et quod iam dudu posuitis et non oportet iterare. Multum autem signanter ordinat ista apostolus. Sicut enim in via generationis et cuiuscumque mortis postus est recessus a termino a quo. et post accessus ad terminum ad quem. ita dicit hic quod penitentia est recessus a peccato. et sic est quasi quoddam fundamenum in ista vita. Nemo enim secundum augustinum voluntatis arbitrio potest nouam vitam inchoare nisi peniteat eum preterite. Anon dicit in principio predicatio eius dicit. Penitentiam agite. *Matth.* 4. Et ideo dicit. Penitentiam agere ab operibus mortuorum. Opera enim mortua dicuntur vel quod secundum se sunt mortua vel sunt mortificata. Res dicit quia quod habet officium proprie virtutis a quo cum deficiat dicitur mortua. Opera nostra sunt ordinata ad beatitudinem quae est finis hominis. Et ideo quod non ducunt ad beatitudinem nec ordinari possunt dicuntur mortua. et hec sunt opera facta in peccato mortali. infra. 11. Sanguis Christi qui per spiritum sanctum obtulit seipsum immaculatum deo emundabit conscientias ab operibus mortuorum. Opera vero facta in charitate per peccatum mortificantur: quod non habent virtutem ut mereantur vitam eternam. *Zechar.* 14. Deus in iste eius causas fecerat non recordabuntur. Penitentia vero facit quod ista reuulsuntur. quod resputant ei ad vitam eternam. In accessu vero ad terminum patitur est fides. Et ideo dicit. Fundamentum fidei ad deum. Propter prium autem fidei est quod credat homo et assentiat non vobis a se sed testimonio alterius. Hoc autem testimonium vel est bonis misericordiis et istud non facit virtutem fidei. quod homo et fallere et falli potest.